

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

ИЗВЕШТАЈ
О РАДУ УСТАНОВА ЗА СМЕШТАЈ ДЕЦЕ И МЛАДИХ
ЗА 2015. ГОДИНУ

Београд, јул 2016. године

САДРЖАЈ

УВОД	3
1. НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗА ФУНКЦИОНИСАЊЕ И ТРАНСФОРМАЦИЈУ УСТАНОВА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ	4
2. ПОДАЦИ О УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ	5
2.1. ДОМСКИ СМЕШТАЈ У 2015. ГОДИНИ	7
2.2. ДОДАТНЕ ДЕЛАТНОСТИ УСТАНОВА	8
2.3. УСЛУГЕ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ	10
2.4. ЉУДСКИ РЕСУРСИ У УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ	13
3. СТРУКТУРА И КАРАКТЕРИСТИКЕ КОРИСНИКА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ	15
3.1. ПОДАЦИ О КОРИСНИЦИМА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У ДОМОВИМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ	18
3.1.1. Карактеристике корисника према старости, полу, пребивалишту и разлозима смештаја	18
3.1.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	22
3.1.3. Корисници према изложености насиљу	27
3.2. ПОДАЦИ О КОРИСНИЦИМА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У ДОМОВИМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ	28
3.2.1. Корисници према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја	28
3.2.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	31
3.2.3. Корисници према изложености насиљу	34
3.3. ПОДАЦИ О КОРИСНИЦИМА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У ЗАВОДИМА ЗА ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ И МЛАДИХ	35
3.3.1. Карактеристике корисника према старости, роду, пребивалишту и разлозима смештаја	35
3.3.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	36
3.3.3. Корисници према изложености насиљу	40
ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	41

УВОД

Извештај о раду установа за смештај деце и младих приказује рад и кориснике три групе установа за смештај деце и младих у 2015. години, кроз делатности којима се установе баве, услуге које пружају и карактеристике корисника на домском смештају.

Поштујући Уредбу о мрежи која установе за децу и младе повезује у једну групу установа те из потребе да деца и млади на смештају буду приказани једним извештајем, од 2011. године извештаји за три групе установа се обједињују у једном извештају. Извештајем је обухваћено 19 установа за смештај деце и младих: 11 домова за децу и младе, 5 домова за децу и младе са сметњама у развоју и 3 завода за васпитање деце и младих.

Извештај је састављен из три целине и конципиран на начин да се одређене димензије и индикатори за установе и кориснике приказују збирно (за све установе за децу и младе) и појединачно (по типу установа) како би се приказале специфичности одређеног типа установа или корисника.

Податке за извештај је прикупио Републички завод за социјалну заштиту. Извештај је сачињен искључиво на основу појединачних извештаја о раду установа за смештај деце и младих у 2015. години који су садржали два дела - наративни извештај и податке у Excel обрасцу за изразу годишњих извештаја о раду.

У првом делу извештаја приказан је нормативни оквир за функционисање и трансформацију установа за смештај деце и младих, односно представљени су основни нормативни акти који уређују услуге смештаја деце и младих у Србији.

У другом делу приказани су основни подаци о раду установа за смештај деце и младих - подаци о домском смештају (капацитети, услови становања, итд.), додатне/друге делатности, услуге којима се установе баве и људски ресурси којима установе располажу.

У трећем делу приказани су корисници домског смештаја у установама за смештај деце и младих. Прво су збирно за све установе дата основна обележја корисника (број и структура корисника на смештају у свих деветнаест установа за смештај деце и младих), затим је приказан број, старосна и полна структура све деце и младих на смештају у установама социјалне заштите, а затим подаци о корисницима домског смештаја појединачно за сваки тип установа - домове за децу и младе, домове за децу и младе са сметњама у развоју и заводе за васпитање деце и младих.

Последњи део извештаја садржи закључке и препоруке превасходно са становишта проблема идентификованих на основу података прикупљених из Годишњих извештаја установа за смештај деце и младих и потреба корисника које су приказале установе.

1 НОРМАТИВНИ ОКВИР

Деинституционализација, односно трансформација резиденцијалних установа за смештај корисника је приоритет реформе система социјалне заштите. Реформски процеси су и даље ослоњени на реализацију различитих програма, пројеката и активности које подстичу деинституционализацију, али и развијање нових услуга које треба да одговоре на потребе деце и младих који су у ризику од институционализације, као и на потребе њихових породица.

Закон о социјалној заштити, којим се обезбеђује нормативна подршка наставку реформских активности у домену социјалне заштите и дефинишу права и одговорности различитих актера у систему социјалне заштите на националном и локалном нивоу, реформски је оријентисан.

Иако Србија нема велики број деце у установама социјалне заштите, а по броју деце у установама сврстава се међу европске земље са најмањом стопом институционализације, и поред свих донетих аката неопходних за унапређење функционисања установа за домски смештај, пред системом социјалне заштите у области домског смештаја су још увек бројни изазови.

Процес трансформације резиденцијалних установа требало је да буде окончан лиценцирањем установа у складу са Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите и Правилником о лиценцирању. Уподобљавање установа са овим правилницима је и даље сложен и захтеван процес и још увек постоје бројне тешкоће у окончавању процеса лиценцирања и отпочињања функционисања услуга домског смештаја у складу са Правилником о ближим стандардима, чиме би се и формално - правно окончао процес деинституционализације.

Још један нормативни акт којим се ближе дефинише основна делатност установа социјалне заштите за смештај корисника и прецизно одређују капацитети и групе корисника је Уредба о мрежи установа социјалне заштите.¹

За трансформацију установа, као и шири процес деинституционализације, није довољно само смањење броја деце у установама. Потребна је системска подршка установама како би напредовале на овом пољу рада, неопходан је развој ванинституционалних облика заштите, као и услуга у локалној заједници. Реформе у установама за домски смештај само су део овог далеко ширег и сложенијег процеса. Такође, треба имати у виду да успешност процеса деинституционализације зависи од свеобухватног и добро координисаног деловања не само унутар система социјалне заштите, него и реформи других система, пре свега система здравствене заштите и међусистемске координације.

¹ Уредба је објављена у Службеном гласнику РС, бр.16/2012 и 12/2013

2 ПОДАЦИ О УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

Уредба о мрежи под установама за децу и младе обухвата три типа установа за децу и младе:

1. **Установе за децу и младе** (бивши домови за децу без родитељског старања),
2. **Установе за децу и младе са сметњама у развоју и**
3. **Установе за васпитање деце и младих** (бивши заводи за васпитање).

Због термилошких разграничења, како би се разликовали типови установа услед специфичности установа и корисника којима се услуге смештаја пружају, термин установе за децу и младе подразумева све установе за децу и младе генерално. Када говоримо о поједином типу установа употребићемо раније коришћене термине, домови за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања), домови за децу и младе са сметњама у развоју и заводи за васпитање деце и младих.

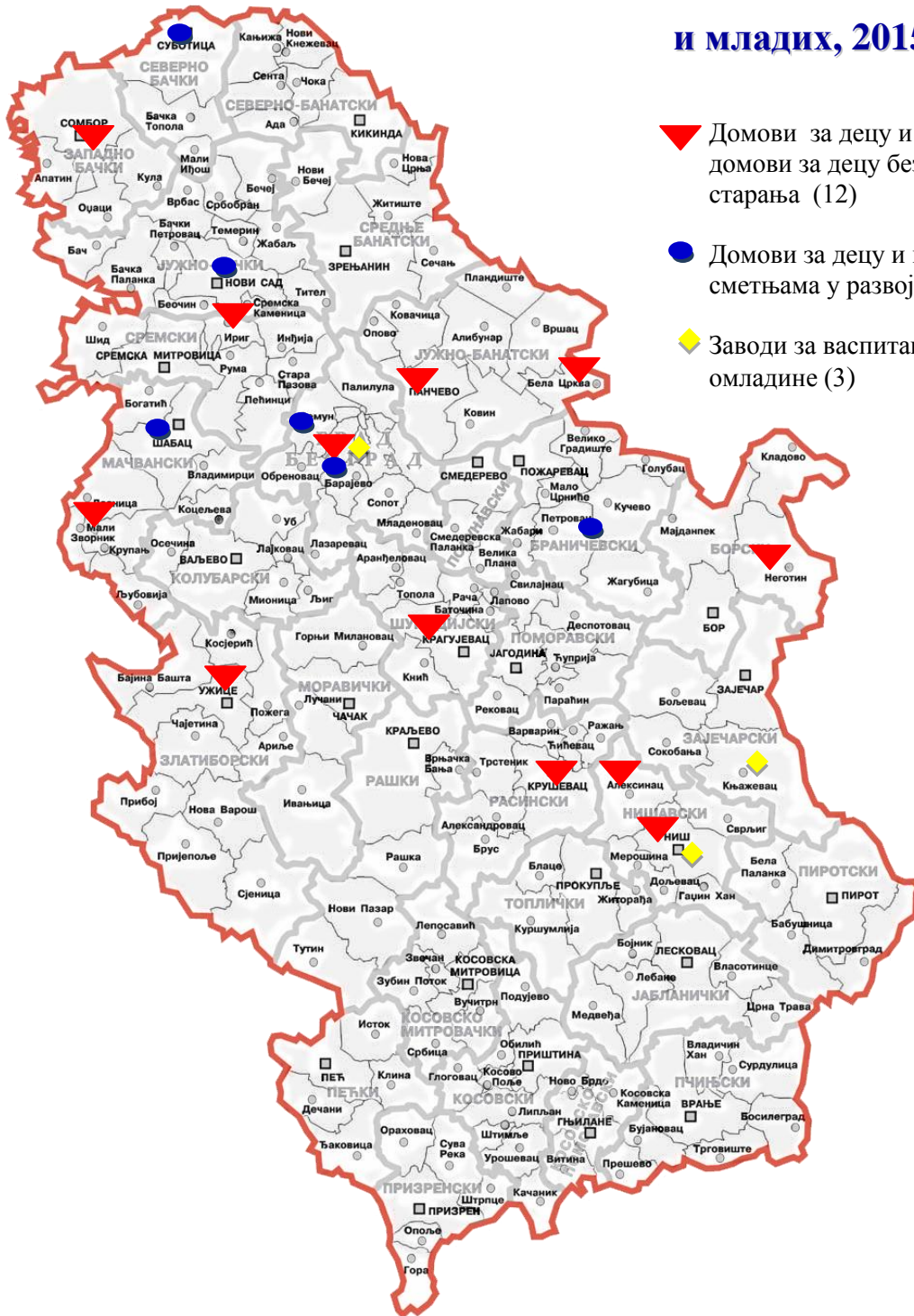
У 2015. години је у оквиру свих установа за децу и младе укупно 19 установа пружало услуге смештаја деци и младима. У том смислу и овај, интегрални извештај о раду установа за смештај деце и младих у 2015. години обухвата 19 установа, од тога 11 домови за децу и младе, 5 домови за децу и младе са сметњама у развоју и 3 завода за васпитање деце и младих. Две установе које су наведене у списку установа Уредбе о мрежи установа нису приказане у интегралном извештају. У питању су: Домско одељење „Младост“, Крагујевац које сада функционише као Центар за развој услуга социјалне заштите “Кнегиња Љубица“ и Дом за децу и младе са аутизмом Шабац, при ЦСР Шабац, који своје кориснике представља кроз извештај о раду ЦСР Шабац за 2015.годину.

С обзиром на регионалну распрострањеност установа, 4 установе се налазе у Београду, 6 у Војводини, 3 у Шумадији и Западној Србији и 6 установа у Источној и Јужној Србији.

Први део извештаја фокусираће се на делатности којима се установе баве, капацитете домског смештаја, услове становања корисника и усклађеност са постојећим нормативима, друге делатности којима се установа бави, услугама које установе пружају у локалној заједници и људским ресурсима којима установе располажу.

Установе за смештај деце

и младих, 2015. год.

▼ Домови за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања (12)

● Домови за децу и младе са сметњама у развоју (6)

◆ Заводи за васпитање деце и омладине (3)

2.1 Домски смештај у 2015. години

Укупни капацитет домског смештаја у установама за смештај деце и младих у 2015. години био је 2482 места. Укупан број корисника у 2015. био је 2205, а на дан 31.12. 2015. у овим установама боравило је 1958 корисника (табела 1).

Табела 1: Домски смештај – капацитети и кретање корисника, 2015. год.

Тип установе	Капацитет	Укупан број корисника (1.1.2015. - 31.12.2015.)	Број корисника на дан 31.12.2015.
Домови за децу и младе	912	640	507
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	1476	1444	1390
Заводи за васпитање деце и омладине	94	121	61
Укупно	2482	2205	1958

Закон о социјалној заштити даје оквир процесу трансформација установа, а Правилник о ближим условима и стандардима уређује да дом за смештај деце и младих не може имати капацитет већи од 50 корисника.

У том смислу највећи изазов је пред домовима за децу и младе са сметњама у развоју који, изузев једног, премашују капацитет прописан Законом. Реч је о четири велике институције које смештају између 170 и 538 корисника.

Услове становања корисника домског смештаја ближе уређује Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите. У члану 34. прецизира се квадратура 'једнокреветне спаваонице (површина најмање 10м²), а простор у вишекреветним спаваоницама треба да има најмање 5 м² по кориснику.

Када је реч о броју кревета у установама за децу и младе у 2015. години, подаци указују на наставак неповољног стања у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, јер у свим домовима доминирају вишекреветне собе (76% корисника борави у собама са 5 и више кревета). У домовима за децу и младе и у заводима за васпитање деце и младих ситуација је нешто повољнија.

Када је реч о **приступачности установа** особама са инвалидитетом у 2015. години, домови који претежно смештају децу и младе без родитељског старања делимично задовољавају стандарде приступачности. У домовима за децу и младе са сметњама у развоју ситуација је нешто повољнија: 4 (од укупно 5) домова имају рампу, 3 имају приступачно приземље и тоалете и само једна установа има лифт. Међутим, ниједна установа нема задовољене све претпоставке приступачности. Све три установе за

васпитање деце и омладине имају приступачна приземља и ниједна нема лифт. Рампу и рукохват има само једна установа, а приступачне тоалете две.

2.2. Додатне делатности установа

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника, поред услуга смештаја, уз сагласност оснивача, установе за смештај корисника могу обављати и другу врсту делатности из области социјалне заштите, која мора бити сагласна основној делатности.

У 2015. години је у оквиру других делатности укупно збринуто 1382 корисника у оквиру прихватилишта, прихватних станица, материнског дома, интернатског смештаја, предах смештаја, мале домске заједнице и Центра за смештај малолетних странаца, а на дан 31.12.2015. додатним делатностима установа било је обухваћено 529 корисника (Табела 2).

Табела 2: Додатне делатности установе - организационе јединице, 2015. год

Организациона јединица	Капацитет	Укупан број корисника (1.1.2015. - 31.12.2015.)	Број корисника на дан 31.12.2015.
Прихватилиште/прихватна станица	180	709	91
Матерински дом	30	73	20
Интернатски смештај	370	421	361
Предах смештај	5	7	5
Мала домска заједница	60	54	51
Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, односно старатеља	22	118	1
Укупно	667	1382	529

2.2.1. Прихватилиште/прихватна станица

У 2015. години, прихватилиште и/или прихватна станица за децу и младе постојало је у седам установа:

- Дом за децу и младе са сметњама у развоју: „Колевка“, Суботица (прихватна станица)
- Домови за децу и младе без родитељског старања: „Душко Радовић“, Ниш; „Споменак“, Панчево; „Вера Радивојевић“, Бела Црква; Центар за заштиту одојчади, деце и омладине (Звечанска), Београд (прихватилиште)
- Заводи за васпитање деце и младих : Завод за васпитање деце и омладине Београд (прихватилиште и прихватна станица) и Завод за васпитање деце и омладине у Нишу (прихватна станица).

Укупни капацитет прихватилишта/прихватних станица за децу и младе у свим овим установама је био 180 корисника. Укупан број корисника у 2015. је 709, а на дан 31.12.2015. у прихватилиштима је био 91 корисник.

2.2.2. Матерински дом

Смештај у матерински дом пружају две установе: Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд и Дом „Колевка“ Суботица.

У материнским домовима је у 2015. години укупно боравило 73 корисника, а на дан 31.12.2015. године било је 20 корисника (на крају године, матерински дом у „Колевци“ није имао кориснике док је у материнском дому у Звечанској било укупно 7 мајки, 1 трудница и 12 деце).

2.2.3. Интернатски смештај

Услуга интернатског смештаја постоји у Дому за децу и омладину „Петар Радовановић“ Ужице, Дому за децу и омладину „Станко Пауновић“ Неготин и Дому за децу и омладину „Јефимија“ Крушевац. У току 2015. године на интернатском смештају је било 421 корисник, а на дан 31.12.2015. – 361 корисник.

2.2.4. Предах смештај

Услугу предах у 2015. години пружала је само једна установа: Завод за васпитање деце и омладине Књажевац коју је користило 1 дете и 4 младе особе.

2.2.5. Мале домске заједнице

У оквиру домова за децу и младе, формирано је пет *Малих домских заједница* (Табела 3). Нема битних промена у функционисању ових организационих јединица у односу на претходне године. На овом малом узорку, 65% чине деца, а остало су млади. Од

51 деце и младих на смештају у малим домским заједницама, њих 47 борави на смештају од 2-5 година.

Табела 3: Корисници малих домских заједница при установама за децу и младе, 2015. год.

Мале домске заједнице у оквиру установа за децу и младе	Капацитет	Укупно корисника 2015.	Број корисника на дан 31.12.2015
„Вера Благојевић”, Бања Ковиљача	12	12	11
„Станко Пауновић“, Неготин	12	10	10
„Христина Маркешкић“, Алексинац	12	10	9
„Душко Радовић“, Ниш	12	12	11
Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, Београд	12	11	10
Укупно	60	55	51

2.2.6. Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, односно старатеља постоји у заводима за васпитање деце и младих у Београду и Нишу. У 2015. години у овим центрима боравило је 118 деце и младих, од тога већином дечаци узраста од 14 до 17 година. На дан 31.12.2015. године, на смештају у центру је било само једно дете, и то у Београду.

2.3. Услуге у локалној заједници

У складу са реформским тенденцијама установе за децу и младе су у току 2015. године пружале услуге дневног боравака, становања уз подршку и СОС телефона и друге услуге (Табела 4):

Табела 4: Капацитети установа за друге услуге и број корисника, 2015. год.

Друге услуге	Капацитет за пружање услуге	Број корисника у 2015.
Дневни боравак	131	130
Становање уз подршку	70	70
СОС телефон	1200	1200

2.3.1. Услуга дневног боравка

Услугу дневног боравка у 2015. години пружало је укупно 6 установа за децу и младе – 2 дома за децу и младе са сметњама у развоју и 4 дома за децу и младе без родитељског старања, са укупно 130 корисника у 2015. години.

- Дом „Колевка“ Суботица - 35 корисника
- Дом „Ветерник“ Нови Сад - 26 корисника
- Дом „Христина Маркишић“ Алексинац - 15 корисника
- Дом за децу и омладину „Петар Радовановић” Ужице - 18 корисника
- Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић” Бела Црква - 10 корисника
- Центар за заштиту одојчади, деце и омладине (Звечанска), Београд - 26 корисника²

Услуга дневног боравка за већину корисника финансира се из буџета локалне самоуправе што би значило да локалне самоуправе препознају важност и потребу за улагањем у ову врсту услуга у заједници.

У извештајима установа које су пружале услугу дневног боравка у 2015., јасно је наглашено да су потребе у локалној заједници за овом услугом далеко веће од капацитета са којима установе тренутно располажу, а често и са могућностима њихових локалних самоуправа који у највећој мери ту услугу финансирају.

2.3.2. Услуга становања уз подршку

Услугу становања уз подршку у 2015. години пружало је пет установа за децу и младе, а користило је 70 корисника.

Услугу становања уз подршку за младе који се осамостаљују, пружале су установе:

1. Дом за децу и омладину „Споменак” Панчево за 12 корисника
2. Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд за 4 корисника
3. Дом за децу и омладину „СОС Дечије село др Милорад Павловић”, Сремска Каменица за 28 корисника

Услугу становања уз подршку за особе са инвалидитетом, пружале су установе:

1. Дом „др Никола Шуменковић” Стамница за 12 корисника
2. Дом „Ветерник“ Нови Сад за 14 корисника

² „Дневни третмански центар за децу која нису обухваћена постојећим дневним боравцима у граду – деца теже и тешко ометена у развоју узраста од 1 до 6 година која живе у природној породици или у хранитељској породици или су актуелно у установи, а за које план даље заштите предвиђа могућност повратка у породицу“ - из извештаја ЦЗОДО за 2015.

Корисници становања уз подршку су већином млади, а свега 4 деце је користило ову услугу у току 2015. године. За 77% корисника услуга становања уз подршку се финансира из буџета локалне самоуправе, што се може сматрати позитивним помаком. Из буџета Републике финансира се услуга за 7 корисника (10%). Незнатан је број корисника који учествују у цени плаћања услуге и других извора финансирања ове услуге.

2.3.3. Услуга СОС телефон

Услугу СОС телефона је у 2015. години пружао Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, као једина установа која пружа ову услугу у Србији. Током године евидентирано је 1200 разговора.

Извештаји установа за 2015. годину показују напредак у односу на број услуга које су пружане претходних година. Што се промена унутар установа тиче, можемо закључити да услуге у локалној заједници треба и даље унапређивати, те развијати што јаче мреже пружалаца услуга на локалу.

2.3.4. Услуга Породични сарадник

Породични сарадник је **нова услуга у систему социјалне заштите³**, која се конципира и пилотира од септембра месеца 2013. године, са циљем пружања подршке породицама како би се обезбедила заштита основних права деце, а пре свега право на развој и право на живот са родитељима.

Услуга је интензивна и индивидуализована подршка детету и његовој породици, и представља једну од неопходних услуга у дијапазону разноврсних услуга усмерених ка породици.

Пројекат „Пилотирање услуге породични сарадник“, реализује се у партнерству Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републичког завода за социјалну заштиту, УНИЦЕФ-а и **установа за смештај деце и младих** („Душко Радовић“ из Ниша, „Центар за заштиту одојчади, деце и омладине“, Београд, СОС Дечије село Сремска Каменица, и Центар за локалне услуге „Кнегиња Љубица“ из Крагујевца).

Почетком 2015. године, као део пројекта ИПА 2013, развија се и специјализована услуга **„Породични сарадник за породице деце са сметњама у развоју“**, као одговор на препознате потребе ове групе деце и њихових породица.

Увођењем услуге Породични сарадник у систем социјалне заштите, држава Србија се опредељује да подржава породице, дакле родитеље/старатеље да брину о својој деци. Развојем ове услуге, систем социјалне заштите настоји да обезбеди услове за примену решења која дају предност подршци породици - родитељству у поступцима заштите деце

³ више информација о овој услузи на сајту Републичког завода за социјалну заштиту:
http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=446&Itemid=145

од занемаривања и злостављања, односно осигуравају живот у заједници деци са инвалидитетом.

Актуелно, реализација услуге породични сарадник се одвија кроз пројектне активности. Досадашње праћење пилотирања услуге показало је да ова услуга помаже породици у развијању сигурне и подстицајне средине за развој деце и да смањује ризик од издвајања деце из породице. Очекује се да ће у наредном периоду ова услуга бити финансирана са националног нивоа.

2.4. Људски ресурси у установама за децу и младе

У установама за смештај деце и младих је у току 2015. године било укупно **1449** запослених.

У домовима за децу и младе без родитељског старања, број запослених је мањи него што је предвиђено нормативом (635 по нормативу, а 580 стварно запослених). Међу стручним радницима доминирају васпитачи (74.3%), следе психолози и социјални радници са подједнаким уделом од по 8%.

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју, такође је број запослених мањи од броја предвиђеног нормативом (**817** по нормативу, а **778** стварно запослених). Највећи број радника су пружаоци неге (31%), следе технички радници (27%), стручни радници (18.7%) док су здравствени радници заступљени са 17% у укупном броју запослених.

У заводима је укупан број запослених мањи него што је нормативом предвиђено (109 по нормативу и 91 стварно запослених). Доминантну категорију чине стручни радници (48,3%) иза којих следе технички радници (32%).

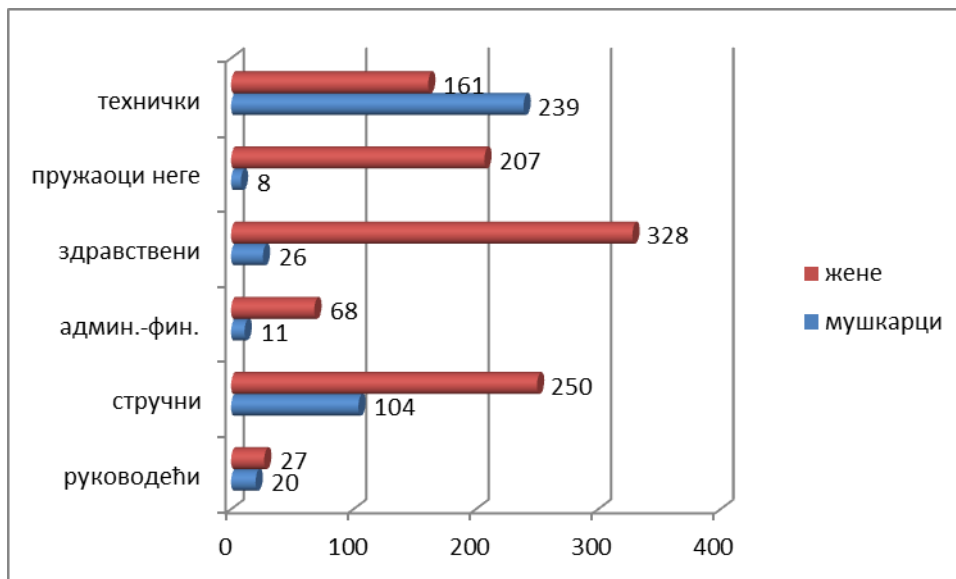
Посматрано према полној структури у свим установама за смештај деце и младих у укупном броју запослених доминирају жене са 80% .

Трећина од укупног броја запослених на неодређено време су старости од 51 до 60 година, а готово исто толики је удео запослених који имају између 41 и 50 година (33.7%). Најстаријих радника, који имају 60 и више година, било је 2,4%.

Запослених који имају између 31 и 40 година је било нешто више од петине (21%) док су најмлађи радници и најмање заступљени, оних који имају до 30 година је 8%.

Све установе се у финансирању кадрова доминантно ослањају на републички буџет (70.2%), док су доприноси осталих извора финансирања мали (установе – 13.5%, РЗЗО – 11.5%), а убедљиво најнижи удео у финансирању имају локалне самоуправе, само 4,6%.

Графикон 1: Запослени радници у свим установама према полу и радном месту, 2015. год

Од 19 установа обухваћених овим извештајем, 10 установа извештава да имају годишњи план стручне обуке/усавршавања радника.

Потребе за одређеном врстом обука су и одраз најчешћих тешкоћа и изазова са којима се стручни радници срећу у свакодневном раду са корисницима, па тако исказују потребе за следећим обукама:

- обуке које развијају вештине за непосредни рад са децом (индивидуални и групни рад са младима) са повећаним ризиком у одрастању
- обуке за рад децом и младима са поремећајима у понашању
- обуке за рад са децом која имају вишеструке односно комбиноване сметње
- основне обуке за рад са децом и младима са сметњама у развоју
- обуке за примену информационих технологија у раду са особама са интелектуалном ометеношћу
- обуке које се баве раном психосоцијалном стимулацијом деце са сметњама у развоју
- обуке на тему заштите од злостављања, занемаривања
- едукације са циљем оснаживања и припремања корисника за напуштање смештаја и самосталан живот
- потребе професионалаца за стручном подршком у циљу превенције синдрома сагоревања
- обуке у вештинама тимског рада
- обука о супервизијској подршци

Када је реч о процедурама које су у функцији заштите права корисника у установама, може се закључити да су установе најуспешније када је реч о заштити корисника од насиља – свих 19 установа за децу и младе имају формиране интерне тимове за поступање у случају насиља над корисницима.

Међутим, када је реч о осталим процедурама, у разматрању притужби корисника најбоље стоје заводи, јер сви имају ове писане процедуре.

Домови за децу и младе без родитељског старања имају писане процедуре за притужбе корисника (њих 9 од 11 установа) и за рестриктивне поступке и мере (7 од 11).

3

СТРУКТУРА И КАРАКТЕРИСТИКЕ КОРИСНИКА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

У овом делу извештаја биће приказан број, структура и карактеристике **корисника** на смештају у установама за децу и младе у 2015. години.

Део о корисницима подељен је у две основне целине, у првој целини приказују се деца и млади у установама социјалне заштите, према основним обележјима корисника, док се друга целина фокусира на кориснике установа за децу и младе и приказује кориснике домског смештаја појединачно за сваки тип установа за децу и младе. Оваква структура омогућава, са једне стране, праћење броја и структуре деце и младих збирно у свим установама социјалне заштите у 2015. години. Са друге стране, приказивањем корисника према типу установа појединачно (друга целина), омогућује се праћење и анализирање специфичности које су условљене типом установа у којима су деца и млади смештени.

У **19 установа за децу и младе** (домови за децу и младе, домови за децу са сметњама у развоју и заводи за васпитање деце и младих) је у 2015. укупан број корисника био **2205**, нових корисника у 2015. години је било **180**, а на дан 31.12.2015. било је **1958** корисника (табела 5). Највећи број нових корисника забележен је у домовима за децу и младе (109 корисника), док је у домове за децу и младе са сметњама у развоју у току године смештено 26 нових корисника. Сви домови за децу и младе са сметњама у развоју воде листу чекања корисника на смештај и извештавају да у заједници постоје потребе за домским смештајем које превазилазе њихове капацитете.

Табела 5: Корисници домског смештаја у установама за децу и младе, 2015. год

Тип установе	Укупан број корисника (1.1.2015. - 31.12.2015.)	Нови корисници у 2015. години	Број корисника на дан 31.12.2015.
Домови за децу и младе	640	109	507
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	1444	26	1390
Заводи за васпитање деце и омладине	121	45	61
Укупно	2205	180	1958

Поред деце и младих у установама социјалне заштите за смештај деце и младих, на смештају се налазе и одрасли и старији корисници, превасходно у домовима за децу и младе са сметњама у развоју. У домовима за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања) у току 2015. године био је смештен само 1 одрасли корисник. Међутим, у домовима за децу и младе са сметњама у развоју удео одраслих и старијих корисника је далеко већи. Од укупно 1390 корисника у овом типу установа 55,8% корисника чине одрасли и старији корисници (табела 6).

Од укупног броја корисника у 2015. години (2205) на домском смештају у установама за децу и младе било је 839 деце (38%), 557 младих (25,3%), 784 одраслих (35,6%) и 25 старијих (1,1%) корисника (табела 6).

На дан 31.12.2015. године на домском смештају у установама за децу и младе било је 730 деце и 452 младих, укупно 1182 деце и младих.

Табела 6: Старосна структура корисника у установама за смештај деце и младих, 2015. год.

Тип установе	Деца	Млади	Одрасли	Старији	Укупно
	0-17	18-25	26 -64	65+	
Домови за децу и младе	460	179	1	0	640
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	300	336	783	25	1444
Заводи за васпитање деце и омладине	79	42	0	0	121
Укупно	839	557	784	25	2205

Старосна структура у установама за децу и младе приказана у претходној табели указује на висок удео одраслих и старијих корисника у овим установама. Наиме, 37% корисника установа за децу и младе чине одрасли и старији корисници. Овако висок удео је превасходно последица старосне структуре у домовима за децу и младе са сметњама у развоју.

У складу са одредбом Закона о социјалној заштити која не предвиђа смештај деци до три године у установе, у 2015. години **деца до 3 године** су, као и у претходној 2014. години, смештана само у две установе, у оквиру Центра за заштиту одојчади, деце и омладине Београд у Звечанској и у Дому „Колевка“ у Суботици. У овим установама је у 2015. било смештено укупно **35** (48 у 2014.) деце до три године, а на дан 31.12.2015. укупно **26** (31 у 2014.) деце до 3 године.

У установама за смештај корисника у оквиру система социјалне заштите, деца и млади се налазе на смештају и у **установама за одрасле кориснике**. На дан 31.12.2015. у овим установама је било 1 дете и 194 младих⁴.

Према полној структури корисника у 2015. години у установама је било више корисника мушког пола, односно 59,7% корисника мушког, а 40,3% женског пола.

На дан 31.12.2015. године 80% корисника смештаја у установама за смештај деце и младих, чинили су **корисници са сметњама у развоју/инвалидитетом**. Од укупног броја деце на смештају у свим установама за децу и младе, 77% су деца са сметњама у развоју. Од укупног броја младих на смештају 83,6% чине млади са сметњама у развоју. Сви одрасли и старији корисници на смештају у установама за децу и младе су особе са инвалидитетом.

Табела 7: Укупан број/ удео корисника са сметњама у развоју/инвалидитетом у укупном броју корисника установа за децу и младе, на дан 31.12.2015. год.

	Укупан број корисника са сметњама у развоју	% корисника са сметњама у развоју у укупном броју корисника у установама СЗ
Деца	564	77,3%
Млади	378	83,6%
Одрасли	753	99,9%
Старији	22	100%

Наставак тренда високог удела корисника са сметњама у развоју/инвалидитетом условљен је с једне стране повећањем броја деце и младих са сметњама у развоју у

⁴ Детаљнији приказ карактеристика деце и младих у установама за одрасле могуће је пронаћи у Извештају о раду установа за одрасле за 2015. годину

домовима за децу и младе, услед трансформације ових установа у претходном периоду. Са друге стране, сви корисници на смештају у домовима за децу и младе са сметњама у развоју имају одређене сметње у развоју /инвалидитет. Такође, висок удео корисника са сметњама у развоју/инвалидитетом, између осталог, условљен је и чињеницом да развој специјализованог хранитељства не прати потребе ове популације деце, као и развој других услуга за подршку деци и младима са сметњама у развоју и њиховим породицама.

3.1. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања)

У овом делу извештаја биће представљене карактеристике корисника који су у току 2015. године били смештени у домовима за смештај деце и младих (**бивши домови за децу без родитељског старања**).

1. Дом за децу и омладину „Вера Благојевић”, Бања Ковиљача
2. Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић”, Бела Црква
3. Дом за децу и омладину „Јефимија”, Крушевац
4. Дом за децу и омладину „Станко Пауновић”, Неготин
5. Дом за децу и омладину „Душко Радовић”, Ниш
6. Дом за децу и омладину „Споменак”, Панчево
7. Дом за децу и омладину „Мирослав-Мика Антић”, Сомбор
8. Дом за децу и омладину „СОС Дечије село др Милорад Павловић”, Сремска Каменица
9. Дом за децу и омладину „Петар Радовановић” Ужице
10. Домско одељење „Христина Маркишић”, Алексинац (уз ЦСР)
11. Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд - Радна јединица „Стационар”, Београд; Радна јединица „Смештај уз интензивну подршку”, Београд; Радна јединица „Стационар за мајку и дете“, Београд;

3.1.1 Карактеристике корисника према старости, полу, пребивалишту и разлозима смештаја

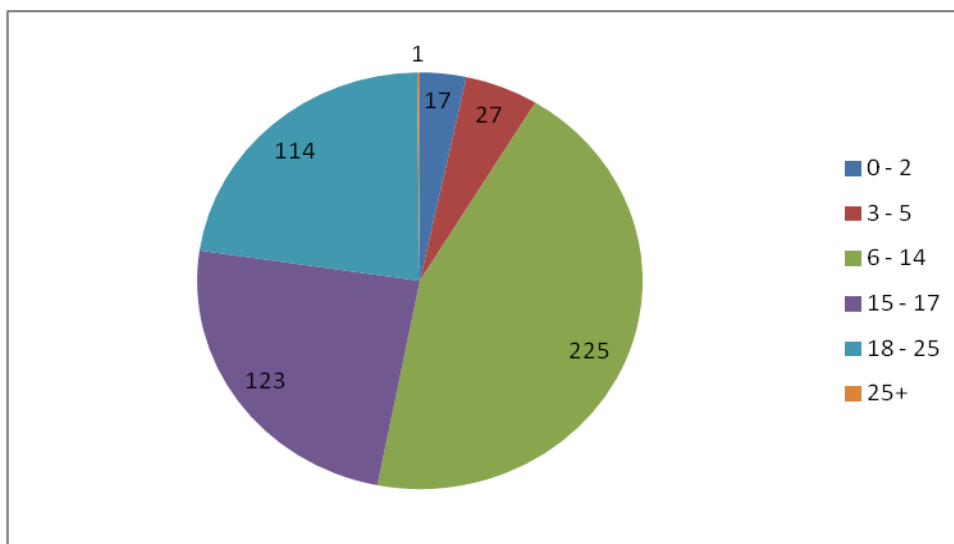
У установама за смештај деце и младих (бивши домови за децу без родитељског старања), у 2015. години било је **640 корисника**, од чега три четвртине корисника чине деца (72%), нешто више од четвртине чине млади (28%) и само 1 одрасли корисник.

На дан **31.12.2015.** године на домском смештају у установама за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања) било је **392 деце**, 114 младих и 1 одрасло лице.

Доминантна узрасна категорија корисника, без обзира на пол, су деца основношколског узраста која чине 44,4% од укупног броја корисника, следе деца средњошколског узраста са уделом од 24,2%, млади од 18-25 са 22,48%, а најмањи проценат 7,7%, чине деца предшколског узраста (до 5 година).

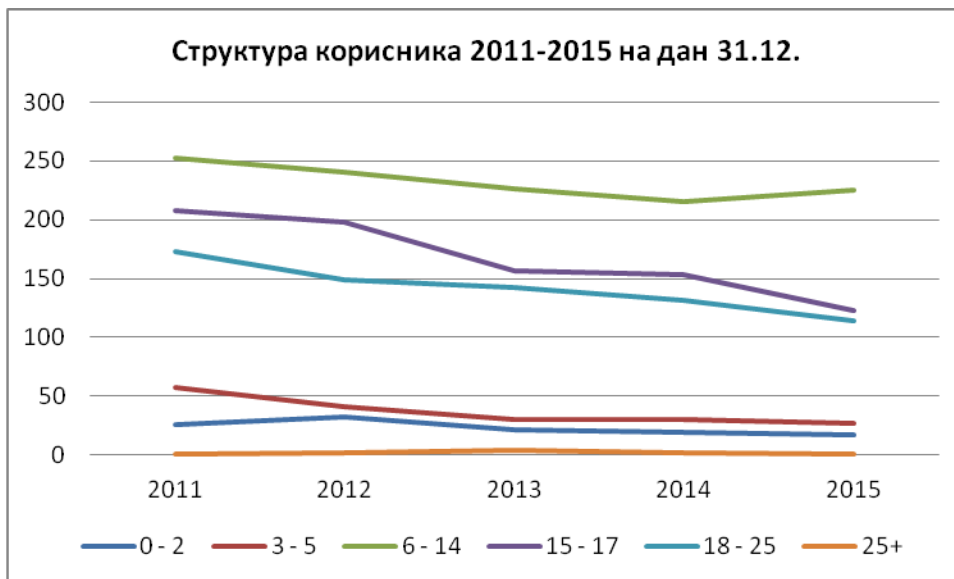
У свим старосним категоријама доминирају дечаки, односно младићи, изузев на најмлађем узрасту (до 3 године) где је незнатно већи број девојчица. Процентуални однос дечака и девојчица је 55,5% према 44,5%. У категорији младих полна структура је уравнотеженија: 50,8% младића наспрам 49,2% девојака.

Графикон 2: Старосна структура корисника у домовима за смештај деце и младих на дан 31.12.2015.

Ако се посматра старосна структура корисника у периоду 2011. - 2015. године, осим смањења укупног броја деце и младих у установама, посебно је позитиван тренд у смањењу деце најмлађег узраста, јер су она најосетљивија на институционалне услове.

Графикон 3: Старосна структура корисника у домовима за смештај деце и младих у периоду 2011 – 2015. године

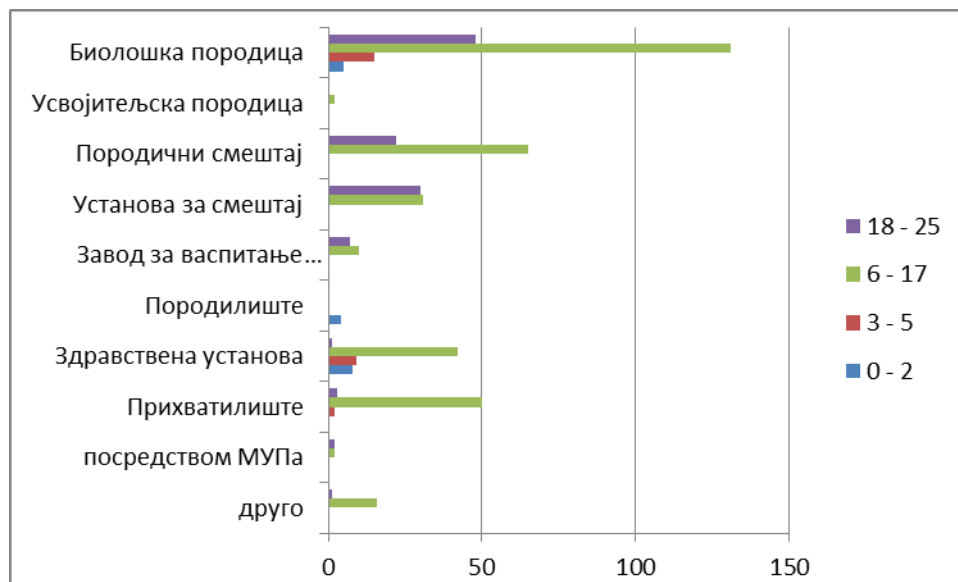

Утврђивање разлога смештаја корисника је од кључне важности за сагледавање околности, процеса и појава које доводе до институционализације, као и за планирање превентивних мера подршке и услуга који би довели до њеног смањивања. Међутим, ова област захтева да се њом систем социјалне заштите позабави посебним истраживањем.

Према месту пребивалишта пре доласка у установу готово је изједначен број деце и младих који долазе са територије округа у којем се налази установа (51%) и корисника који долазе ван округа у којем се налази установа за смештај (49%). Смештај деце и младих ван матичних општина и градова је фактор који се неповољно одражава на кориснике, јер отежава посећивање родитеља или сродника, односно посете материјално депривираних родитеља.

Анализирајући средину из које деца и млади долазе на смештај у установу (Графикон 4) у 2015. години, више од трећине деце и младих у установе долазе из биолошких породица (39,3%). Број корисника који долази са породичног смештаја је исти као и претходне године и износи 17,2%, али ово и даље представља веома важну тему за систем социјалне заштите и захтева посебно истраживање узрока због којих деца, а посебно млади, напуштају хранитељске породице. Број деце и младих који долазе из здравствене установе повећан је са 10,2% у претходној години на 12% у 2015. години. Када су у питању смештаји из породилишта у установу, бележи се пад са 4,7% у 2014. на 0,8% у 2015. години, што може донекле да се објасни повећањем броја деце која се из породилишта смештају директно на породични смештај. Из других установа за смештај долази 12% деце и младих, и то из прихватилишта 11%, а из завода за васпитање 3,4%. Из усвојитељских породица смештено је укупно двоје деце, узраста 6-17 година.

Графикон 4. Деца и млади према средини из које су дошли у установу, 2015. год.

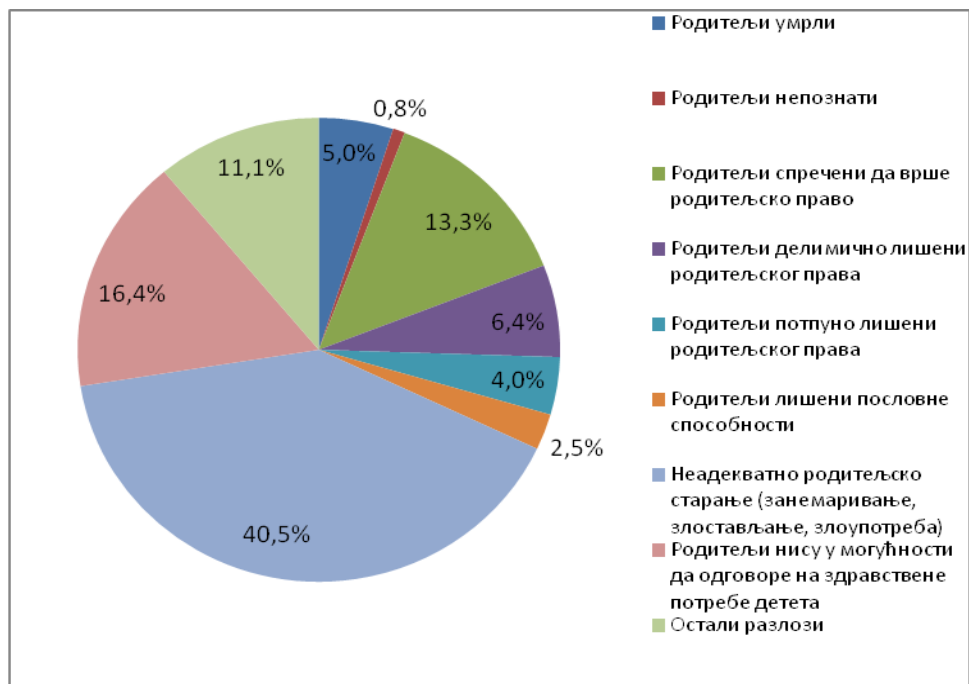
С обзиром да удео корисника који на смештај долазе из биолошких породица није значајније смањен у односу на претходне године, закључујемо да је неопходно развијање додатне интензивне подршке за примарну породицу. Такође је јасно да је и свим хранитељским, па и усвојитељским породицама потребна доступна и организована стручна подршка.

Најчешћи **разлог смештаја** деце и младих у овим домовима (графикон 5) је и даље *неадекватно родитељско старање* (код 40,5% корисника). За 16,4% корисника родитељи нису у могућности да одговоре на здравствене потребе детета, за 13,3% корисника постоји спреченост родитеља да врше родитељску дужност, док је за 6,4% корисника разлог смештаја делимично лишавање родитељског права, а потпуно лишавање као разлог смештаја учествује са 4%.

Нових корисника (смештених у току 2015. године) у овим домовима било је 109, од тога је 48% деце на узрасту од 6-14 година. Код нових корисника такође доминира *неадекватно родитељско старање* као разлог смештаја (53%).

Податак да само 5% корисника у домовима за децу и младе нема родитеље, појачава претходни закључак о нужној, ургентној и организованој подршци примарној породици.

Графикон 5. Деца и млади према разлогу смештаја

3.1.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Посматрајући дужину боравка деце и младих на смештају (табела 8), уочава се да 36,3% корисника борави у установи више од 5 година. Нешто је мање корисника који су на домском смештају од 2 до 5 година (24%), а најмање је оних који су у дому до годину дана (16,6%).

Према дужини боравка деце и младих на смештају, у 2015. години нема значајнијих промена у односу на претходне године.

Табела 8. Корисници према дужини боравка у 2015. год.

Дужина боравка	%
до 6 месеци	11%
7 месеци – 1 год	5,6%
1 - 2 године	23,3%
2 - 5 година	24%
6 -10 година	19,2%
11 - 19 година	16,6%
Преко 20 година	0,5%

У установама за децу и младе (бившим домовима за децу без родитељског старања) на дан 31.12.2015. боравило је укупно 258 **корисника са сметњама у развоју** (у 2014 – 329; 2013 - 284; 2012 - 214; 2011 - 312). У односу на укупан број корисника, деца и млади са сметњама у развоју чине половину (**51%**). Према врстама сметњи, доминирају интелектуалне тешкоће (40,3%), иза којих следе вишеструке сметње у развоју (36,4%).

У периоду од 2012. до 2014. године у установама за децу и младе (бившим домовима за децу без родитељског старања) забележен је пораст корисника са сметњама у развоју. Од укупног броја деце у бившим домовима за децу без родитељског старања 2012. године било је **32,6%** деце је са сметњама; 2013. - **58,3%**; 2014. - **65%**. У **2015. години забележен је благи пад деце са сметњама у развоју у овим установа, чији је удео износио 54,3%**.

Од укупног броја деце и младих са сметњама у развоју евидентираних на дан 31.12.2015., доминантну категорију чине деца са 82,5%, а 17,5% су млади.

У 2015. години, установе извештавају (табела 9) да је 74% укупног броја корисника било обухваћено **образовањем** (предшколско образовање, основна и средња школа). Највећи број корисника похађа специјалну основну школу - 28,3%, затим редовну основну школу - 18%; средњу школу - 15,2% и специјалну средњу школу похађа - 11% корисника. Студенти чине свега 7,7% од укупног броја корисника.

Забрињава податак да 12% деце (0-17 год.) није обухваћено образовањем (предшколско и основна школа), а одговарајућег су узраста, при чему су предшколска деца доминантна категорија (9,5%).

Број деце и младих који су напустили школовање је 12 (5 деце и 7 младих). Без обзира што је реч о малим бројевима, неопходно је да се установе систематски ангажују на утврђивању разлога одустајања деце од школовања, јер им то дугорочно посматрано, смањује шансу за запошљавање и осамостаљивање, и још више их везује за систем социјалне заштите.

Табела 9. Деца и млади према образовном статусу у 2015. год.

Врста школе	Деца	Млади	Укупно на дан 31.12.2015.
Не похађа предшколску установу, а предшколског је узраста	48	0	48
Похађа предшколску установу	8	0	8
Не похађа основну школу, а основношколског је узраста	12	0	12
Редовна основна школа	88	3	91
Специјална основна школа	138	5	143
Редовна средња школа	62	15	77
Специјална средња школа	24	31	55
Школа за основно образовање одраслих	7	5	12
Студенти – виша и висока школа	0	39	39
Завршена средња школа	0	9	9
Напустили школовање - неоспособљени	5	7	12
Укупно, на дан 31.12.2015.	392	114	506

Динамика и квалитет односа корисника са родитељима и другим блиским особама је и даље незадовољавајући. Подаци указују на неповољан тренд смањења удела корисника који одржава редовне контакте са сродницима, и готово непроменљиво високи проценат корисника који немају никаквог контакта са породицом.

Већина од укупног броја корисника домског смештаја има сроднике (632 корисника односно 98,9%). Нешто више од четвртине укупног броја деце и младих (27%), одржава редовне односе са породицом и сродницима, било тако што их редовно виђа у дому, и/или проводи викенде и празнике у породици.

Међутим, четвртина (25%) нема никаквог контакта са породицом, а 21% их ретко виђа без предвидљиве динамике. Један део корисника (8,7%) се не виђа се са сродницима, али одржава контакте путем телефона и интернета.

У 2015. години се смањио се број деце за који постоји судска одлука о начину одржавања личних односа са родитељима, као и број забрана контаката са родитељима или сродницима. (2015 - 12; 2014 - 13 ; 2013 - 15 ;2012 – 14; 2011 – 25).

Када је реч о **старатељској заштити**, у 2015. години **71,4% деце и младих** (0-25 год.) је било под старатељством. Такође, 6,7% деце (односно 31 малолетни корисник) није био обухваћен ниједним обликом старатељске заштите, што указује на неуједначеност

праксе у центрима за социјални рад у поступцима организовања заштитите деце, као и у поступцима лишавања родитељског права приликом смештаја.

„Највећи број деце смештених у дом није под старатељством, и о њиховим правима одлучују родитељи и поред тога што један број деце нема никакве контакте са родитељима.“

(Из наративног извештаја једне од установа за децу и младе)

Укупан проценат деце и младих који нису под старатељством износи 28,6%. Када су у питању младе особе може се посредно закључити да је са пунолетством престала потреба за старатељском заштитом, али код једног броја младих сигурно постоји потреба за старатељском заштитом и после 18. године, посебно ако се има у виду број младих са вишеструким сметњама у развоју. Област старатељства, посебно код смештаја, у наредном периоду захтева посебну пажњу и стручну подршку система, пре свега већу подршку центрима за социјални рад.

У односу на претходну годину није било значајнијих разлика када се ради о вршиоцима дужности старатеља. Као најчешћи облик старатељства доминира непосредно старатељство и то у 62% случајева, док су сродник или друга блиска особа као старатељи заступљени код свега 7,2 % корисника.

У 2015. години укупно је **133 корисника напустило домски смештај**, слично као и у 2014. години, и готово је изједначен број деце и пунолетних корисника (68 малолетних и 65 пунолетних).

Графикон 6. Деца и млади према разлогу престанка смештаја

Према разлогу престанка смештаја деце охрабрујући је податак да је доминантан разлог (31% случајева) тај што су створени услови за повратак у породицу (биолошку/сродничку)(графикон 6).

Број деце која су премештена у хранитељску породицу је нешто мањи него претходне године (2015 – 14,7%, 2014 - 19,1%). Процент деце која су премештена у другу установу није занемарљив и износи 14,7%. Мали проценат деце из установа је усвојен (свега 4,4%), а код 9 малолетних корисника је смештај престао услед других разлога (13,2%).

Код **пунолетних корисника**, доминантан разлог престанка смештаја је осамостаљивање, доминантну групу чине млади (57%), а за укупно 8 корисника су створени услови за повратак у природну породицу (11,7%). Такође, било је и 6 премештаја у другу установу (9,2%) и једног корисника на породични смештај.

Поредимо ли разлоге изласка из установе за децу и младе, запажа се благи позитиван тренд повратка у породицу и усвојења **код деце**, односно повратка у породицу или осамостаљивања, када су у питању **млади**.

Број случајева у којима је разлог престанка смештаја смрт деце и младих смањује се у периоду од претходних пет година и у **2015. није био ниједан смртни случај у домовима за децу без родитељског старања**.

Када је реч о **стручном раду**, сви домови за децу и младе у својим наративним извештајима информичу о раду у поступцима процене и планирања за кориснике; примени скале степена подршке; разноврсним програмима и третманима које пружају корисницима; о програмима подршке школовању и запошљавању; програмима и активностима који подстичу стицање животних вештина и оспособљавања; о културно-забавним активностима; о спортско-рекреативним активностима; и посебно о подршци у одржавању контаката са породицом. Ове садржаје установе обезбеђују како из сопствених ресурса, тако и ослањајући се на подршку у локалној заједници.

Претходни приказ димензија структуре и карактеристика корисника на смештају у домовима за децу и младе између осталог указује на то **колико је функција природних породица ове деце ослабљена**. То је јасно на основу читавог низа индикатора: највећи број деце и младих у установама долазе из својих природних породица најчешће зато што су се родитељи неадекватно старали о њима.

Набројани показатељи указују да је неопходно на систематски начин **ојачати капацитете биолошке породице, унапредити програме подршке оспособљавања за самосталан живот те даље развијати услугу становања уз подршку како би се избегле негативне последице вишегодишње институционализације и млади се оспособили за самосталан живот**.

Такође, важно је у наредном периоду радити и на томе да се и свим **хранитељским и усвојитељским породицама учине доступним програми стручне подршке**, како би се избегле честе промене смештаја.

3.1.3 Корисници према изложености насиљу

Према извештајима домова за децу и младе, у 2015. години је укупно **24 корисника било изложено насиљу**, од чега се већином ради о деци и младим корисницима. Од 11 домова за децу и младе без родитељског старања, само њих 5 извештава о случајевима насиља и то углавном о вршњачком насиљу („Јефимија” из Крушевца, „Мирослав-Мика Антић” из Сомбора, „Споменак” из Панчева и ЦЗОДО-Звечанска из Београда и „СОС Дечије село др Милорад Павловић” из Сремске Каменице). Остали домови не извештавају о случајевима насиља.

Међу жртвама насиља било је укупно 20 деце, односно жртава насиља узраста 6 - 17 година, четири жртве насиља су млади и једно одрасло лице. Полна структура је изједначена, исти је број мушких и женских жртава насиља.

Доминантни облик насиља је физичко злостављање (18 случајева), и сексуална злоупотреба (6 случајева).

Према извештају домова за децу и младе, починиоци насиља, односно **насилници**, у 19 случајева су други корисници, а у 5 случаја запослени радници установе.

Интерним тимовима за заштиту од насиља је током извештајне године упућено 31 пријава због насиља над корисницима. Интерни тимови установа су органима старатељства упутили укупно 24 пријаве (жалби) због насиља над корисницима.

Извештавање о изложености корисника насиљу у установама је још увек неконзистентно и непоуздано па тако и наведене податке треба узимати са резервом. Анализа изложености корисника насиљу на основу извештаја установа своди се на **анализу евидентирања и извештавања установа о насиљу**. Наведене податке преваходно треба посматрати као случајеве који су регистровани и евидентирани, а не као поуздане податке на основу којих је могуће документовати распрострањеност насиља у установама.

3.2. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју

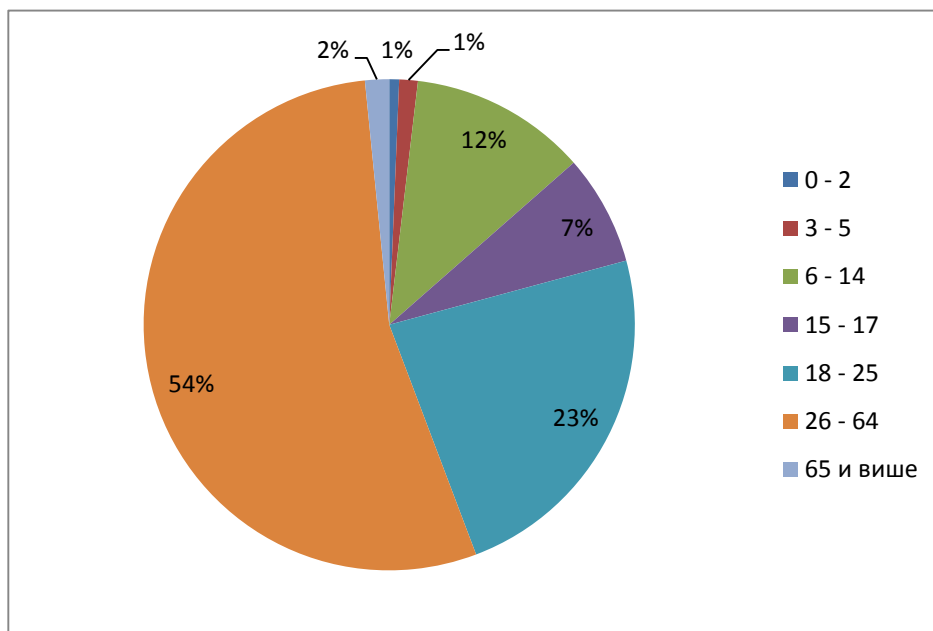
У овом делу извештаја биће представљене карактеристике корисника који су у току 2015. године били смештени у домовима за смештај **деце и младих са сметњама у развоју**. Иако је реч о установама које су првенствено намењене смештају деце и младих са сметњама у развоју, међу корисницима је висок удео одраслих и старијих корисника. Ову групу установа по Уредби о мрежи установа за смештај корисника чини шест домова. Међутим, пошто Дом за децу и младе са аутизмом Шабац, при ЦСР Шабац, своје кориснике представља кроз извештај о раду ЦСР Шабац за 2015.годину, у овом извештају ће бити приказане карактеристике корисника из следећих пет домова:

- 1. Дом за лица са аутизмом** (у оквиру Центра за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју, Београд), Београд;
- 2. Дом „Ветерник“**, Нови Сад - радна јединица за смештај деце и младих и Радна јединица за смештај одраслих лица;
- 3. Дом „Колевка“**, Суботица - Радна јединица „Стационар”, Суботица; Радна јединица „Смештај уз интензивну подршку”, Суботица; Радна јединица „Стационар за мајку и дете”, Суботица;
- 4. Дом „Сремчица“**, Београд - Радна јединица за смештај деце и омладине, Сремчица и Радна јединица за смештај одраслих лица, Сремчица;
- 5. Дом „др Никола Шуменковић”, Стамница** - Радна јединица за смештај деце и омладине, Стамница и Радна јединица за смештај одраслих лица, Стамница.

3.2.1. Корисници према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју је током 2015. године било укупно **1444** корисника, а на дан 31.12.2015. на домском смештају било је **1390** корисника.

Графикон 7: Старосна структура корисника у домовима за смештај деце и младих са сметњама у развоју, 2015. год.

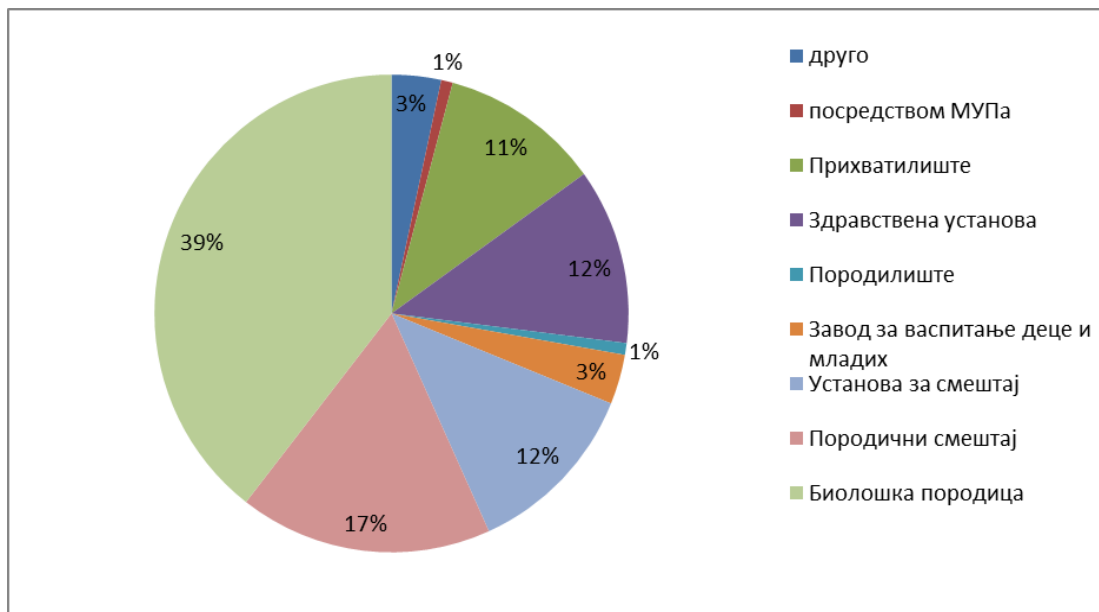
Од укупног броја корисника на домском смештају у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, на дан 31.12.2015.године, било је 289 деце, 326 младих, 753 одраслих и 22 старијих корисника. Као и претходних година, уочљиво је велико учешће одраслих корисника у овим домовима, чији удео износи чак 54,2%, док је удео старијих 1,6%. Дакле, више од половине корисника чине одрасли и старији корисници, док је 20,8% деце и 23,5% младих.

Процентуално гледано, у 2015. години је било 59% мушких корисника и 41% женских корисника у домовима за смештај деце и младих са сметњама у развоју.

Већини корисника у домовима (71% корисника) **место пребивалишта** је ван територије округа у којем се налази установа. Имајући у виду да је реч о корисницима са инвалидитетом, удаљеност смештаја од средине из које потичу умањује могућност посета родитеља, сродника или пријатеља, као и могућност самих корисника да посећују породице, сроднике, итд.

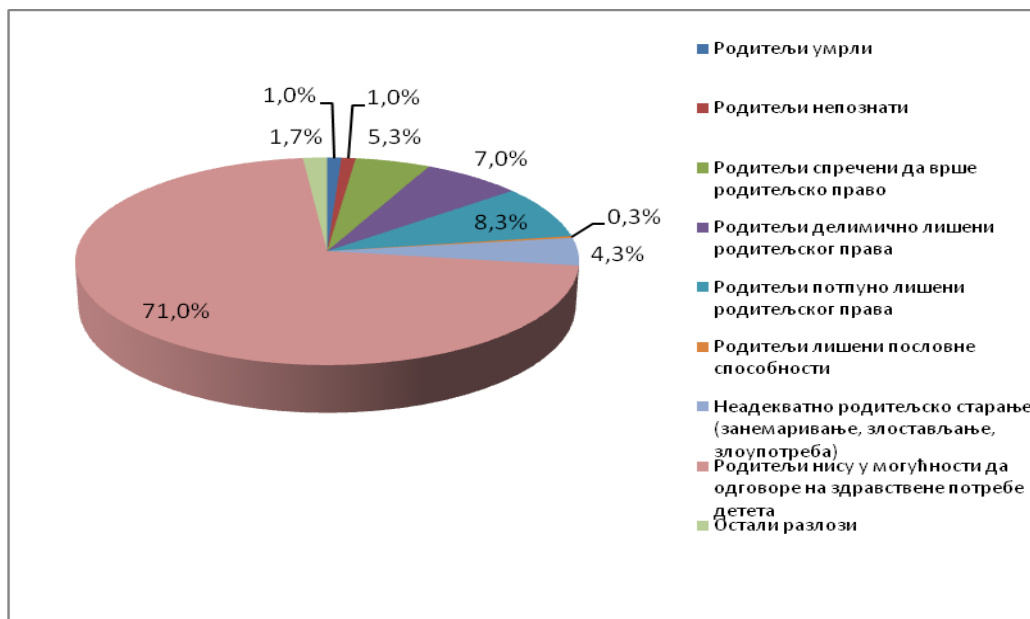
Биолошка породица константно доминира као **средина из које деца и млади долазе у дом**. У 2015. години 44,5% деце и младих је у домове смештено из биолошке породице, што је благи пад у односу на претходну годину (48,8% у 2014.). Следећа по заступљености је друга установа за смештај (33,8%) у 2015. години, што је повећање у односу на претходну годину (30,7% у 2014.). Породилишта су такође средина из којих је смештено 15,3% деце са сметњама у развоју. Из породичног смештаја долази укупно 17% деце и младих, а из усвојитељске породице 6% деце са сметњама у развоју. Такође је 2% деце дошло из установе за васпитање (графикон 8).

Графикон 8: Средина из које деца и млади долазе у домове за децу и младе са сметњама у развоју, 2015. год.

Доминантни разлог смештаја деце (0-17 год.) са сметњама у развоју у 2015. години као и претходних година је *немогућност родитеља да одговоре на здравствене потребе детета*, и то код **71% деце**. Сви остали разлози смештаја деце у установама су приказани у графикону 9.

Графикон 9: Деца (0-17) према доминантном разлогу смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, 2015. год.

Код пунолетних корисника је доминантан разлог смештаја комплементаран оном код деце - *породица корисника није спремна да води бригу о кориснику* (63%). Укупно 25% корисника је смештено у установе јер немају ближих сродника, а за 8,5% корисника установе наводе социо-материјалну угроженост породице као разлог смештаја. Иста дистрибуција корисника према разлозима смештаја присутна је годинама уназад.

У току 2015. године смештено је укупно 26 нових корисника, од чега 17 деце и 9 пунолетних корисника. **У односу на претходне године, уз мање осцилације, смањује се број нових корисника у установама за децу и младе са сметњама у развоју** (у 2014. години било је 43 нова смештаја).

Међутим, евидентан је и податак да поред свих мера предузетих у систему социјалне заштите, највећи број деце - нових корисника чине деца најмлађег узраста. Од укупно 17 нових смештаја деце, чак 7 смештаја је било за децу до три године. Ова област захтева активно укључивање свих система, а посебно подршку здравственог система и развој услуга подршке породицама деце са сметњама у развоју.

„Највећи број деце долази на смештај из биолошких породица или директно из породицишта због тешког здравственог стања. На смештај децу најчешће доводе стручни радници Центра (за социјални рад, прим.аут.) у пратњи родитеља или медицинског особља здравствене установе“.

(Из наративног извештаја једне од установа за децу и младе)

Доминантан разлог смештаја деце – нових корисника у домовима за децу и младе са сметњама у развоју је немогућност родитеља да одговоре на њихове здравствене потребе (чак 64% у 2015. години у односу на 43,75% у 2014. години), а следећи по реду разлог је неадекватно родитељско старање (23,5%).

Као и код деце, **доминантан разлог смештаја пунолетних - нових корисника** је немогућност породица да одговоре на њихове здравствене потребе (55,6%), а затим смештај корисника који немају ближих сродника (33,3%).

3.2.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Једна од сталних особености специјализованих установа за децу и младе са сметњама у развоју јесте управо **дужина боравка** корисника у установама. Годинама уназад, највећи удео међу корисницима бележе они који бораве у установи веома дуго, преко 70% корисника је у установи 11 и више година.

Само је 2% корисника боравило мање од годину дана. Детаљнији приказ удела корисника према дужини боравка приказује табела 10 у којој је приказана дужина боравка корисника и за претходну годину.

Табела 10: Корисници према дужини боравка у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, 2014 – 2015.

Дужина боравка	2015	2014
до 6 месеци	1,2%	1,6%
7 месеци – 1 год	0,8%	1,4%
1- 2 година	3,8%	3,7%
2-5 год	7,5%	8,7%
6-10 год	14,9%	18,3%
11-19 год	36%	33,8%
20 год и више	35,7%	33,1%

Када је реч о смештају деце до три године, од укупно 12 деце до три године, на дан 31.12.2015. године, двоје деце је боравило до два месеца, једно дете од 3 до 6 месеци, а петоро деце од 7 месеци до годину дана. Укупно четворо деце је боравило дуже од годину дана.

У 2015. години у домовима за децу и младе са сметњама у развоју **сви корисници су са сметњама у развоју/инвалидитетом.**

Као и претходних година, 84% корисника је са интелектуалним тешкоћама, а њихов удео се повећава у односу на претходне године (77% у 2014). У структури корисника са интелектуалним тешкоћама, доминантну групу чине одрасли са 57%, деца чине 17,6%, млади 23,5%, док је старијих 1,9%.

Следећа најзаступљенија категорија су корисници са вишеструким сметњама, који чине 10%, од укупног броја корисника. Највећи део деце најмлађег узраста на смештају су деца са вишеструким сметњама у развоју.

Код преосталих 2,4% корисника евидентиран је телесни или сензорни инвалидитет и первазивни развојни поремећаји, а душевне болести су присутне код 3,6% корисника.

Подаци о **образовној структури корисника са сметњама у развоју** показују да од укупно 615 деце и младих, колико их је било на смештају 31.12.2015. године, њих 61,2% нису обухваћени образовним процесом, а школског су узраста. Такође, установе извештавају да је 20,7% деце и младих напустило школовање.

Од укупног броја деце и младих на смештају у установама за децу и младе са сметњама у развоју само је 28% деце и младих обухваћено неким видом образовања. У групи деце укључене у образовни систем 58% похађа специјалну основну школу, 28% деце и младих похађа средњу специјалну школу, а 14% корисника иду у школу за основно образовање одраслих. Ниједно дете не иде у редовну средњу, нити редовну основну школу. На дан 31.12.2015. године, само 13% деце узраста до пет година је похађало предшколску установу.

Подаци о образовном статусу деце и младих у периоду 2011-2015 показују следеће неповољне трендове:

- више од две трећине корисника је искључено из образовног процеса,
- мање од једне трећине деце и младих је обухваћено образовањем и то у специјалним школама,
- расте проценат оних који су основношколског узраста, а не похађају основну школу и број деце која су предшколског узраста а не иду у обданиште,
- пораст је деце и младих на смештају у овим установама који су напустили школовање и професионално су неспособљени.

Када је реч о **структури односа са сродницима** од укупног броја корисника у 2015. години, 95,7% корисника има сроднике. Од тог броја, само 14,4% корисника редовно контактира са породицом или сродницима и проводи викенде у породици; 15,4% се ретко виђа са њима, без предвидљиве динамике; повремено (мање од једном месечно) се виђа са сродницима у дому 13,6%. Чак 43% корисника уопште нема контакте са породицом или сродницима.

Од укупног броја корисника који **имају** сроднике, а немају контакте са њима, готово половина су деца и млади (41%). Међу корисницима који **немају** сроднике, доминантна узрасна група су одрасли (50%), следе млади (26%), старији (16%) и на крају деца (8%).

У домовима 26% корисника није под **старатељством**, а остали корисници су обухваћени различитим врстама старатељске заштите. Међу њима 40% корисника је под непосредним старатељством, а за остале кориснике (34%) као старатељ је одређен сродник или друга блиска особа.

У току 2015. године само је 54 корисника напустило домове за децу и младе са сметњама у развоју. Од тога је само 19 корисника измештено из домова услед различитих разлога/околности, а чак 35 корисника је умрло. Дакле, као и у претходним годинама, доминантан **разлог престанка смештаја** је смрт корисника. Међу корисницима који су умрли је петоро деце и 30 пунолетних корисника. За све кориснике разлог смрти била је болест.

Укупно 11 деце и 10 младих је напустило установе у 2015. Разлози изласка из установа су: *повратак у биолошку породицу* за троје деце; *премештај у другу установу* за једно дете и једну младу особу; *премештај у хранитељску породицу* за двоје деце и петоро младих особа, а двоје младих је установу напустило услед *осамостаљивања*.

Када је реч о разлозима прекида смештаја код одраслих и старијих корисника, доминантан разлог је смрт, а једна одрасла особа се вратила у биолошку породицу, једна је премештена на породични смештај, једна се осамосталила и две особе су премештене у другу установу.

Графикон 10: Деца и млади према разлогу престанка смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, 2015. год.

У процесу решавања права на смештај у ове установе у току 2015. године било је 49 корисника чији смештај није реализован услед недостатка расположивих места.

Наративни извештаји установа информишу о богатим садржајима различитих активности са корисницима кроз индивидуални и групни рад. Посебно се издваја широк репертоар спортско-рекреативних и културних садржаја у свим установама.

Послови процене и планирања у установи део су Правилником дефинисаних функционалних стандарда. Подаци показују да је већина установа ушла у процес усклађивања са овим стандардима, али да овим поступцима установе још нису обухватиле све своје кориснике. Континуирано и ажурно спровођење поступка процене и планирања требало би да постане део редовне праксе установа.

3.2.3. Корисници према изложености насиљу

Од укупно 5 установа за децу и младе са сметњама у развоју, само једна (дом „Сремчица“) извештава да је у 2015. години, интерни тим установе евидентирао укупно 5 пријава/жалби због насиља над корисницима. Остале 4 установе немају евидентиран ниједан случај насиља.

Органу старатељства, упућено је пет пријава због насиља над корисницима. Реч је о физичком насиљу над једним дететом, две младе особе и две одрасле мушког пола. У свим наведеним случајевима је за насилника означен други корисник у установи.

С обзиром на категорију корисника и услове боравка (пет и више корисника у једној соби), претпостављамо да установе имају тешкоће у препознавању насиља. Неопходно је изаћи у сусрет потребама запослених за обукама у овој области, које и они сами препознају и очекују.

3.3 Подаци о корисницима домског смештаја у заводима за васпитање деце и младих

Установе за васпитање деце и омладине обезбеђују збрињавање, васпитање и образовање, професионално оспособљавање и здравствену заштиту деци и омладини са поремећајима у понашању, и предузимају одговарајуће мере ради спречавања даљег нарушавања друштвених норми, вршење преступа и вршење кривичних дела. Према члану 127. Закона о социјалној заштити, у установама за васпитање деце и омладине спроводе се васпитне мере у складу са посебним законом.

У складу са посебним прописима⁵ у установу се примају малолетници са изреченом васпитном мером упућивања у васпитну установу, али и са одлуком органа старатељства.

Према Уредби о мрежи установа, услуге смештаја у завод, прихватилишта и прихватне станице за децу и омладину са проблемима у понашању и у сукобу са законом у Републици Србији, као и услуге предузимања мера спречавања даљих вршења кривичних дела и преступа деце и омладине, пружају се у укупно три установе у Србији:

- 1. Заводу за васпитање деце и омладине Београд**
- 2. Заводу за васпитање деце и омладине Књажевац**
- 3. Заводу за васпитање омладине Ниш**

3.3.1. Карактеристике корисника према старости, роду, пребивалишту и разлозима смештаја

У 2015. години у заводима за васпитање услугу домског смештаја је користило укупно 121 деце и младих, а на дан 31.12.2015. године 61 корисник. Број корисника у заводима је неколико година уназад на истом нивоу. Међутим, ове установе у оквиру различитих организационих јединица⁶ смештају много више корисника, о чему је било речи у првом делу извештаја.

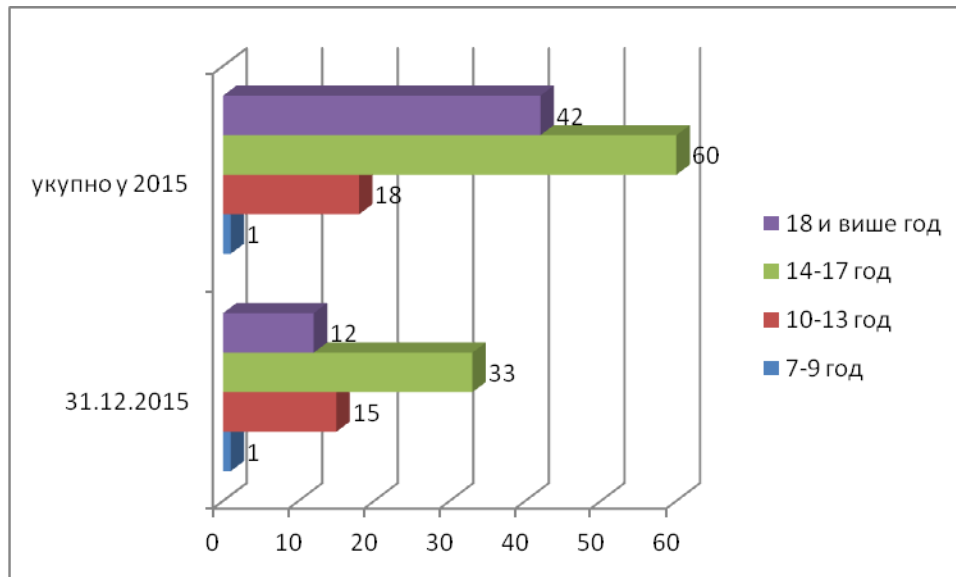
У полној структури доминирају дечаци, који чине 85% корисника.

⁵ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, бр 85/2005

⁶ Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, Прихватилиште за децу и младе и Прихватна станица за децу и младе

Удео деце у заводима у 2015. години износи 65%, док је на дан 31.12.2015. године било 80% деце, тако да су настављени трендови повећања броја деце, односно смањења удела младих у укупној популацији завода.

Графикон 11: Старосна структура корисника на дан 31.12.2015.

У заводима у 2015. је било једно дете до девет година, а доминира узраст деце од 14 до 17 година. Деце до 14 година која нису кривично одговорна, било је 16% , што је пад у односу на претходне године.

Као **разлог смештаја**, односно **начин упућивања у установу** у 2015. години, као и раније, доминирају два основна начина, и то: 49% корисника је у установу упућено по одлуци суда, а 51% корисника је смештено у заводе од стране органа старатељства.

У току 2015. године, смештено је укупно **45 нових корисника**, од тога је више од половине новосмештених корисника (укупно 57%) упућено на смештај на основу одлуке суда. Од тога 84% чине малолетници.

3.3.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Подаци о **дужини боравка** указују да је и у 2015. години највећи број корисника у заводима, односно 46,3% корисника, боравило до годину дана. Најмањи је удео корисника који у заводима бораве дуже од пет година, у 2015. години је било два корисника, а на дан 31.12.2015. на смештају више није било корисника који су неколико година провели у заводима (табела 11).

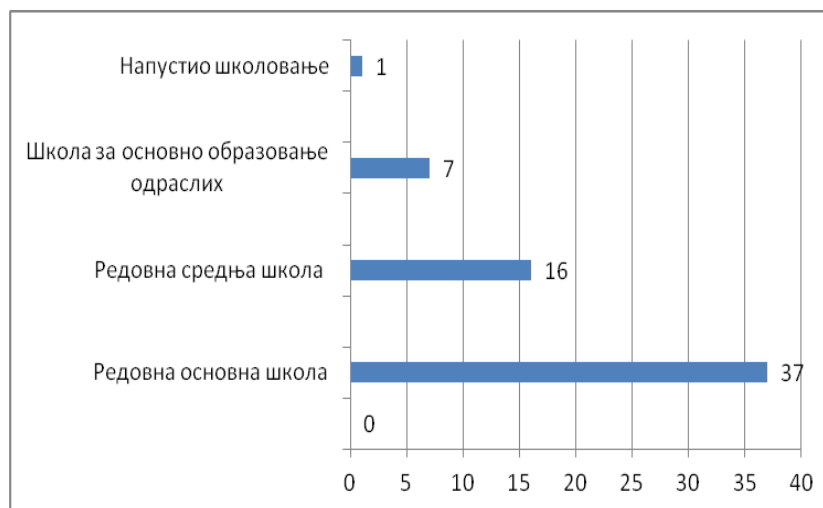
Табела 11: Корисници према дужини боравка у заводима за васпитање деце и младих, 2014- 2015.

Дужина боравка	% у 2015	% у 2014
до 6 месеци	24,8	23,8
7 – 11 месеци	21,5	15,2
1 - 2 године	41,2	47,6
3 -4 година	10,8	10,5
5 и више година	1,7	2,9

Од укупно 121 корисника, у 2015. години је евидентирано 119 корисника са **сметњама у развоју**, док је њихов број на дан 31.12.2015. износио 69. Од укупно 119 корисника, код 26 корисника су евидентирани интелектуалне тешкоће, затим су присутне емоционалне тешкоће код 46 корисника. а код 47 корисника су присутни психијатријски поремећаји. **Злоупотреба ПАС** (алкохол, дрога) је евидентирана чак код 52 корисника.

Када је реч о обухвату корисника **образовањем**, већина корисника установа за васпитање похађају школе. На дан 31.12.2015. године највише корисника, односно 60,7%, је похађало редовну основну школу, 26,2% редовну средњу школу и 11,5% школу за основно образовање одраслих. Школовање је напустио само један корисник, узраста 14-17 година (графикон 12).

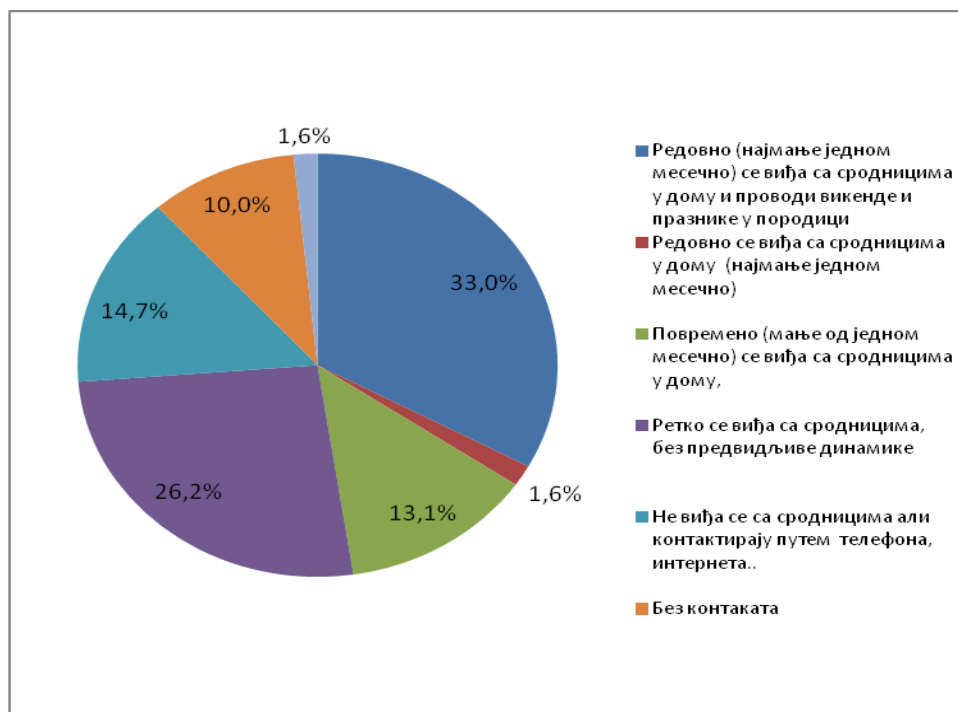
Графикон 12: Обухват образовањем, деца и млади у заводима за васпитање, 2015. год.

У односу на претходну годину настављен је позитиван тренд смањења броја деце која нису обухваћена образовним системом, а календарски узраст деце и младих углавном је у складу са школама које похађају. Школу за основно образовање одраслих похађа само један корисник узраста 14-17 и шесторо младих.

Са родитељима и члановима породице је редовно контактирало и проводило викенде и празнике у породици само 33% корисника. Са породицом уопште не контактира 10% корисника. Остали корисници имају повремене, ретке контакте и ретке и повремене посете у оквиру дома. Генерално, динамика и квалитет контаката је и даље на веома слабом нивоу, чак 54% корисника има повремене или ретке контакте са породицом и сродницима што је веома неповољно за њихову успешну ресоцијализацију, али и квалитет њиховог развоја уопште. Подршка деци и младима у заводима је свакако неопходна, али је неопходна подршка и њиховим породицама. Нарочито је важно креирати програме подршке за младе који се осамостаљују.

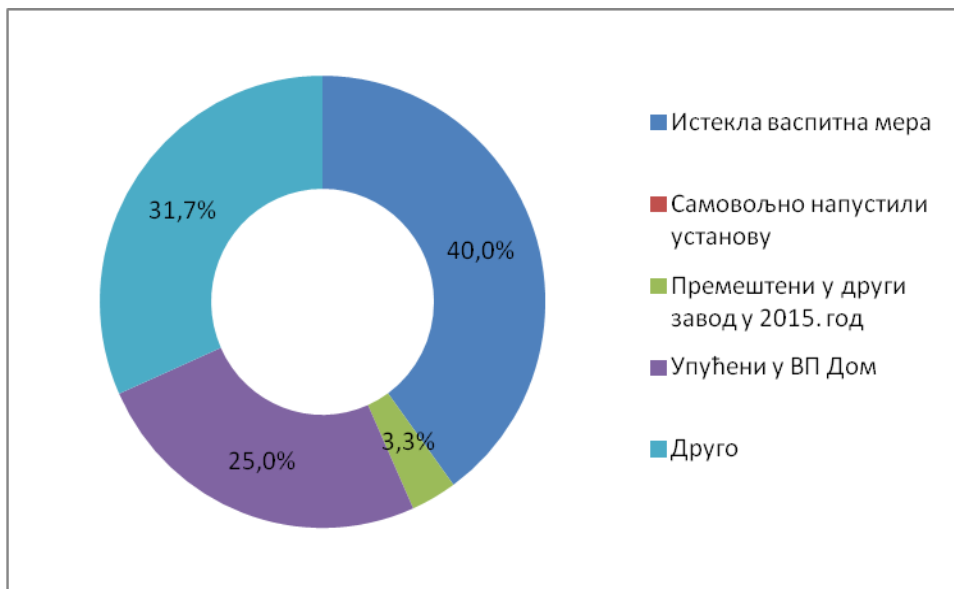
Графикон 13: Динамика контаката са породицом/сродницима корисника завода за васпитање деце и младих, 2015. год.

Када је реч о **старатељској заштити**, највећи број корисника је под непосредним старатељством, укупно 44,3%, док је за 26,2% корисника сродник или друга блиска особа врши дужност старатеља. Укупно 29,5% корисника није под старатељством, од тога седам малолетних корисника. У односу на претходне године, настављен је тренд непосредног старатељства као доминантног облика старатељства.

У току 2015. године 60 деце и младих је напустило заводе. Међу **разлозима престанка смештаја** код 24 корисника се радило о истицању васпитне мере, за 15 корисника је примењен рестриктивнији облик заштите, односно упућени су у Васпитно – поправни дом. У други завод је премештено двоје деце и ниједан корисник није самовољно напустио установу.

Графикон 14: Разлози престанка смештаја у заводима за васпитање деце и младих, 2015. год.

Од укупно 24 деце и младих који су изашли из дома јер им је **истекла васпитна мера**, највише је оних који су се вратили се у биолошку или сродничку породицу – 20 корисника, затим следе они који су започели самосталан живот – два корисника, у хранитељску породицу је смештен један корисник и један је смештен у дом за децу и младе (Графикон 14).

У току 2015. године велики број корисника је био стално или повремено укључен у различите **програмске активности** које се реализују унутар ових установа као саставни део програма рада завода. Највећа укљученост је била у васпитне програме рада, затим у културно-забавне, спортско-рекреативне садржаје и програме подршке осамостаљивању.

Заводи у наративним извештајима извештавају о томе да су на смештају или третману имали кориснике са веома озбиљним психијатријским дијагнозама⁷ и

⁷ Према наративном извештају завода за васпитање установа је имала на третману васпитанике са дијагнозама као што су: Г 40. ментална субнормалност, ХЦВ +, опијатска зависност, апстиненцијални синдром, психопатоформно понашање, ЛМНР, параноидне тенденције, тентамен суициди, психопатија, таблетоманија, наркоманија, политоксикооманија Ф.19, Ф 92 - поремећај понашања, Intoxicatio aetilica, Ф 60 Адолесцентна криза, Ф 70 лака ментална ретардација, Ф 19 Ментални поремећај и поремећај понашања због употребе више дрога и употребе других ПС, Ф 32

структурираним зависностима од ПАС, а корисници су у таквом стању углавном били на самом пријему у установу. Знатан број деце и младих је под амбулантном медикаментозном терапијом, а здравствена заштита је углавном препуштена стручним радницима.

„Састав васпитаника чинио је васпитни рад изузетно сложеним. Сваки од наведених случајева изискивао је интезиван индивидуални и саветодавно-терапијски рад, као и систематски приступ уз ангажовање не само стручних радника установе, већ и стручних сарадника из специјализованих установа. Према постојећим Нормативима установа нема ни медицинског техничара, а да не говоримо о насушној потреби за неуропсихијатром, психотерапеутом и сл. који би требали бити стални чланови Тима у оквиру установе.

У том смислу било би неопходно преиспитивање могућности промене норматива у погледу кадрова: постоји потреба за ангажовањем медицинског техничара, психолога, неуропсихијатра, психотерапеута и сл. с обзиром на нагомилане здравствене проблеме корисника или комплетно сагледавање и реорганизација здравствене службе у установама оваковог типа. У циљу адекватне заштите деце, потребно је иницирати код упутних органа у фази смештаја на детаљном утврђивању и сагледавању здравственог статуса конкретног детета како исто не би било изложено додатним траумама и ризику боравком у институцији где му се не може пружити специјализована здравствена заштита услед непостојања адекватног кадра“.

(Из наративног извештаја једног од завода)

3.3.3. Корисници према изложености насиљу

У 2015. години у установама за васпитање деце и младих евидентирано је укупно 11 случајева насиља, што представља пад у његовом евидентирању у односу на претходни период. Све жртве насиља били су мушког пола.

Према **врсти насиља** најраспрострањеније је физичко насиље са 82%, док су сексуална злоупотреба и експлоатација подједнако заступљене. Према **врсти насилника** у свим случајевима је реч о другом кориснику.

Од укупно 11 случаја насиља поднето је 8 кривичних пријава, и то једна за сексуалну злоупотребу, а остале за физичко насиље.

Депресивне епизоде, Ф 92.8 Мешовити поремећај понашања и емоција, Ф 60 Специфични поремећај понашања и личности, Ф 10 Акутна интоксикација због употребе алкохола и сл.

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

У интегралном извештају је приказан и анализиран рад установа за смештај деце и младих у 2015. години. Анализирани су капацитети за смештај корисника, пружање услуга, додатне делатности и услуге у заједници и карактеристике корисника на смештају. Кључне димензије анализирани су у односу на циљеве и захтеве Закона о социјалној заштити и ширег реформског контекста деинституционализације и трансформације установа.

У односу на циљеве Закона и реформски контекст, и упркос позитивним примерима и напорима да се имплементирају основна начела процеса реформи, извештаји установа за децу и младе у 2015. години указују на неопходност додатне подршке система како би се достигли значајнији помаци.

Пре него што укажемо на основне закључке уочене на основу анализе домског смештаја у 2015. години, потребно је указати на недостатке са којима се анализа овог типа суочава:

На првом месту је реч о **неодговарајућем квалитету података који произлази из начина вођења евиденције установа за смештај**, а на другом на **недостатак (нормативно) дефинисаних стандарда у бројним аспектима збрињавања** као критеријума за упоређивање карактеристика и услова институционалне бриге о деци и младима.

Када је реч о неодговарајућем квалитету података, он произлази из два основна разлога: **1)** недостатак микроподатака о корисницима и запосленима спречава продубљеније анализе карактеристика различитих подгрупа, могућности за поређења и рачунање обухвата корисника према различитим аспектима (образовање, услуге у установи, итд.) и **2)** недовољној прецизности и поузданости података које достављају установе у форми Excel табела (подаци о величини појединих група унутар једне установе варирају у различитим табелама). Поред недовољне прецизности и непоузданости података, установе не извештавају о појединим индикаторима. Реч је о изложености корисника насиљу, о којем већина *домова за децу и младе са сметњама у развоју* не извештавају (само једна установа даје податке), а извештавање других установа такође је неадекватно (од 11 *домова за децу и младе без родитељског старања*, само њих пет извештава о случајевима насиља). Код *домова за децу и младе* и *завода за васпитање деце и младих* анализа изложености насиљу се своди на анализу евидентирања насиља и извештавања установа о насиљу, а не о стварној распрострањености и аспектима насиља у установама.

Када су у питању стандарди са којима би стање у пракси требало поредити, они су присутни делимично, у мери у којој их дефинише Закон и формално важеће правилнике.

Уз наведена ограничења, формат за извештавање установа ипак омогућује праћење основних карактеристика у раду установа и корисничких група које указују на неколико крупних проблема везаних за институционално збрињавање деце и младих који су присутни низ година уназад.

Континуирано најпроблематичнија област институционалног збрињавања деце и младих је **већи број деце и младих по једној установи**. Иако Србија има ниску стопу институционализације, проблем су велике установе резиденцијалног типа (бивши домови за децу са сметњама у развоју) које још увек нису систематски кренуле у трансформацију.

Покретање *малих домских заједница* и измештање деце из дома за одрасле у Кулини је позитиван пример. У оквиру процеса трансформације пред установама, а првенствено пред надлежним органима, је још увек велики изазов прилагођавању установа пројектованом броју од 50 корисника који прописује Закон о социјалној заштити.

На другом месту је **проблем поменуте хетерогености старосне структуре корисника**, односно присуство свих старосних категорија (деце, младих, одраслих и старијих) у установама за децу и младе. Измешаност различитих старосних категорија односи се превасходно на установе које смештају децу и младе са сметњама у развоју, односно одрасле са инвалидитетом.

Три „велика дома“ за децу и младе са сметњама у развоју сада више личе на домове за одрасле и старије, па тако актуелна слика изгледа овако:

- у дому „Ветерник“ је смештају укупно 538 корисника, а од тога 49 деце (9%).
- у дому „Стамница“ је 343 корисника, а 21 је дете (6%).
- у дому „Сремчица“ је 292 корисника, а 51 је дете (17%).

Овај проблем је последица **дугог боравка у установама специјализованим за кориснике са инвалидитетом, који можемо идентификовати као трећи кључни проблем** у установама у 2015. години. И ове године је 35,7% корисника боравило у установама дуже од 20 година, тако да изузетно дуг боравак у домовима за децу и младе са сметњама у развоју указује на потребу развијања већег броја услуга подршке на локалном нивоу усмерених ка корисницима на смештају и њиховим породицама.

Као **четврти кључни проблем са којим се систем социјалне заштите суочава је висока заступљеност деце и младих са сметњама у развоју у свим установама за децу и младе**. У 2015. години је удео корисника са инвалидитетом у свим установама за децу и младе укупно износио 80%.

Пети кључни проблем је обухват деце и младих у установама образовањем. Иако прави обухват припадајућим нивоима образовања према старости није могуће израчунати услед недостатка микроподатака, веома је висок удео деце која нису обухваћена редовним или специјалним образовањем (предшколско образовање, редовне основне и средње школе, односно специјалне школе за децу и младе са сметњама у

развоју). Наиме 74% деце и младих у домовима за децу и младе и само 28% деце у домовима за децу и младе са сметњама у развоју похађају неке од наведених врста образовања. Дакле, једна четвртина деце и младих из домова за децу и младе, и већина деце и младих у домовима за децу са сметњама у развоју нису укључени у образовни систем. Овако висок удео деце и младих који нису обухваћени образовним системом је веома неповољан са становишта психолошког и социјалног развоја деце и младих и са становишта потенцијала за осамостаљивање и запошљавање. Неукљученост у образовање потпуно искључује ову децу и младе из друштва и заједнице, а на дужи рок их везује за институције резиденцијалног типа и претвара у потпуно зависне и искључене чланове без икаквих ресурса.

Шести кључни проблем је присуство насиља у домовима. Извештаји установа указују на присуство насиља, али не извештавају о насиљу на адекватан и конзистентан начин, о чему је било речи. Досадашњи начин извештавања установа указује да је и корисницима и стручним радницима неопходна подршка и у препознавању насиља и у раду на његовом сузбијању.

Иако подаци на основу којих је сачињен овај извештај не дају могућности да се подробније испитају фактори који доводе до институционализације деце и младих, као што је већ речено, односно идентификују препреке у деинституционализацији деце и младих и трансформацији установа, **основни налази анализе извештаја о раду установа за децу и младе пружају основу да се укаже на потребу за ургентном, кохерентном и систематском подршком примарној породици.** На овај закључак указују следећи налази:

- доминантни разлози смештаја у домовима за децу и младе и домовима за децу и младе са сметњама у развоју су немогућност родитеља да одговоре на потребе детета и неадекватно породично старање;
- више од 80% корисника проводи више од годину дана на смештају
- у старатељској заштити доминира непосредно старатељство;
- половина деце и младих је без правог контакта са најближим сродницима;
- место пребивалишта породица и сродника (корисника пре смештаја у установу) су територије других општина што умањује могућност контакта;
- средина из које се корисници долазе у установу је биолошка породица за више од 40% деце и младих у установама;
- повратак у биолошку породицу је веома слаб .

Подаци из извештаја не омогућавају увиде у потребе и задовољство корисника и услове и капацитете за пружање услуга запослених. Међутим, наративни извештаји установа указују на бројне проблеме са којима се **запослени радници у домовима сусрећу, на њихову оптерећеност и потребу за различитим видовима подршке.** Изјашњавање о потребним обукама запослених указује на мотивисаност и потребу за унапређењем њихових професионалних знања и капацитета, што би требало схватити као једно од добрих полазишта у спровођењу даљих институционалних реформи које нам предстоје.

Из наведених закључака произлази да је у наредном периоду потребно предузети следеће активности:

- Преиспитати постојеће и креирати нове државне програме подршке деци и младима и запосленима у установама са становишта њихових специфичних

потреба и проблема. У ове процесе треба укључити и кориснике услуга смештаја (децу, младе и њихове родитеље) и запослене стручне раднике, како би могли да утичу на обликовање ових програма у складу са реалним потребама и потенцијалима.

- Кроз процес трансформације потребно је да одређени број установа у наредном периоду ускладе смештајне капацитете и број корисника са нормативима.
- Кроз процес трансформације установа за децу и младе даље развијати мале домске заједнице
- Даље развијати локалне услуге – услуге дневних боравака, становања уз подршку, подстицање самосталног живота и др.
- Развијати механизме саветодавне, психолошке и финансијске подршке биолошкој породици
- Обезбедити додатне едукације потребне професионалцима ангажованим у раду са децом и младима
- Даље развијати систем евиденције и прикупљања одговарајућих података и индикатора о карактеристикама корисника, пружаоцима услуга, услугама и квалитету услуга
- Развити систем контроле квалитета социјалних, здравствених и других услуга кроз систем супервизије, мониторинга, програме едукације и професионалног напредовања пружалаца услуга.